

УДК 378.091.8(477)

Сін Чжефу

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри сходознавства

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

allenxingzhefu@gmail.com

ДІАГНОСТИКА РІВНІВ АДАПТОВАНOSTІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ В УКРАЇНСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

Анотація. У статті охарактеризована сутність, структура адаптованості іноземних студентів до навчання в українських університетах. Визначено критерії, показники, рівні адаптованості іноземних студентів до навчання в українських університетах. Упорядковано систему діагностичних методик для визначення рівнів адаптованості іноземних студентів до навчання в українських університетах.

Ключові слова: адаптованість; адаптованість іноземних студентів до навчання; діагностика; критерій; методика; показник; рівень адаптованості.

Постановка проблеми. Інтернаціоналізація сучасної вищої освіти в Україні все більше актуалізує проблему адаптації іноземних студентів до навчання в університетах, яка передбачає перебудову системи ціннісних орієнтацій особистості, засвоєння нових способів пізнавальної діяльності, формування типів, форм міжособистісних стосунків із людьми чужої незнайомої країни. Результатом процесу адаптації іноземних студентів до навчання в університетах виступає адаптованість, як стан взаємодії особистості та групи, за якого особистість продуктивно виконує свою провідну діяльність, задовольняє власні потреби, переживає стан самоствердження та вільного самовираження. Тому вивчення особливостей адаптованості іноземних студентів до навчання у вищих навчальних закладах стає найактуальнішим завданням серед науковців (Е. Еріксон [14], А. Маслоу [5], Ж. Піаже [6], К. Роджерс [7], Ю. Урманцев [10], Р. Хенкі [15], Л. Фестінгер [12], Л. Філіпс [13]), які адаптованість розглядають із позиції різних підходів: біхевіористичного, інтеракціоністського, психоаналітичного, гуманістичного, когнітивного. Водночас малодослідженою залишається проблема діагностики рівнів адаптованості іноземних студентів до навчання в українських університетах, яка містить завдання виокремлення критеріїв, показників, визначення рівнів адаптованості, обґрунтування методик дослідження явища, що вивчається.

Саме тому **мета нашого дослідження** полягає у виявленні, обґрунтуванні критеріїв, показників, рівнів, методик дослідження рівнів адаптованості іноземних студентів до навчання в українських університетах.

Виклад основного матеріалу. Результати наукового пошуку дозволили запропонувати такі критерії дослідження адаптованості іноземних студентів до навчання в українських університетах: когнітивний, комунікативний, мотиваційний, діяльнісний, – де критерії виступають як ознаки оцінювання, числом вимірювання яких є показники [1].

Когнітивний критерій передбачає усвідомлення студентами сутності культурного шоку, його об'єктивних причин; оволодіння знаннями українських соціальних норм, звичаїв, традицій; бажання дізнатися про особливості, характер, зміст, умови організації навчального процесу у ВНЗ; усвідомлення мети навчання, готовність до включення у навчальну діяльність, нові форми методи навчання у ВНЗ; сформованість навичок самостійності в навчальній, науковій роботі.

Комунікативний критерій характеризує наявність у іноземних студентів рівня володіння мовою країни перебування; сформованість уміння будувати міжособистісні відносини з викладачами й студентами; активність у встановленні дружніх зв'язків із місцевими мешканцями, друзями; сформованість толерантності.

Мотиваційний критерій визначає готовність іноземних студентів до реалізації зусиль щодо набуття професії та адаптації до навчання у ВНЗ, містить: мотиви до цілеспрямованого оволодіння професією, бажання до здійснення майбутньої професійної діяльності, мотиви вступу до ВНЗ, мотивацію до успіху, потреби в досягненні мети. Також мотиваційний критерій передбачає наявність у іноземних студентів особистісного ставлення до характеру та результату навчання, уміння виділяти, долати труднощі, пов'язані з новими кліматичними умовами, їжею, водою, повітрям, проживанням у студентському гуртожитку. Мотиваційний критерій дозволяє виявити внутрішні, особистісні настанови індивіда, що потрапив у нове соціальне середовище; оцінити ступінь підготовленості до навчання у ВНЗ України.

Діяльнісний критерій передбачає ступінь інтенсивності участі студента у процесі власної адаптації до навчання у ВНЗ. Даний критерій виявляється у певній

ступені контактності, особистої активності у позанавчальній, дозвільній діяльності, соціальному, культурному житті студентського товариства; прагненні до досконалого оволодіння українською мовою з метою оптимізацію міжкультурної комунікації в навчальній та позааудиторній діяльності як в студентському співтоваристві, з куратором, викладачами, так і серед місцевих мешканців.

Представлені нами критерії надають можливість створити систему методів дослідження рівнів адаптованості іноземних студентів до навчання в українських університетах, яка розуміється нами як методичний апарат діагностики, що містить валідні, надійні методики, які слугують основою виявлення кількісних, якісних характеристик досліджуваного явища.

З нашого погляду, процес вивчення рівнів адаптованості іноземних студентів до навчання в українських університетах (високий, середній, низький) передбачає використання таких методик дослідження, що представлені в (див. табл. 1).

В табл. 1 зазначено, що показники когнітивного критерію адаптованості іноземних студентів до навчання в українських університетах, а саме: знання сутності культурного шоку, його об'єктивних причин; знання українських соціальних норм, звичаїв, традицій; усвідомлення мети навчання у ВНЗ; обізнаність щодо особливостей, характеру, змісту, умов організації навчання у ВНЗ, – досліджувалися за допомогою опитувальника адаптації особистості до нового соціокультурного середовища [9]. Методика містить 6 шкал, що відповідають різним типам адаптації: шкали адаптивності та депресивності, ностальгії та відчуженості, що визначають специфіку входження студента в нове соціокультурне середовище. За кожне твердження, що співпало з ключем нараховується 1 бал, за кожне, що не співпало – 0 балів. Бали сумують за кожною шкалою та визначають рівень адаптації: високий – сума перевищує 12 балів, середній – від 7 до 11 балів, низький – від 0 до 6 балів.

Таблиця 1

Узагальнена таблиця визначення рівнів адаптованості іноземних студентів до навчання в українських університетах

№	Показники дослідження	Методики дослідження	Кількісні значення рівнів		
			В	С	Н
Когнітивний критерій					
1	Знання сутності культурного шоку, його об'єктивних причин	Опитувальник адаптації особистості до нового соціокультурного середовища [9]	12 балів і більше	7-11 балів	0-6 балів
2	Знання українських соціальних норм, звичаїв, традицій	Опитувальник адаптації особистості до нового соціокультурного середовища [9]	12 балів і більше	7-11 балів	0-6 балів
3	Усвідомлення мети, навчання у ВНЗ	Опитувальник адаптації особистості до нового соціокультурного середовища [9]	12 балів і більше	7-11 балів	0-6 балів
4	Обізнаність щодо особливостей організації навчання у ВНЗ	Опитувальник адаптації особистості до нового соціокультурного середовища [9]	12 балів і більше	7-11 балів	0-6 балів
Комунікативний критерій					
5	Здатність самостійно спілкуватися мовою країни перебування	Опитувальник адаптації особистості до нового соціокультурного середовища [9]	12 балів і більше	7-11 балів	0-6 балів

Продовж. табл. 1

6	Сформованість толерантності	Тест «Наскільки Ви толерантні?» [2]	7-8 балів	4-6 балів	0-3 балів
---	-----------------------------	--------------------------------------	-----------	-----------	-----------

7	Уміння будувати міжособистісні відносини з викладачами й студентами	Методика діагностики перцептивно-інтерактивної компетентності (модифікований варіант Н. Фетіскіна) [11]	136-150 балів	126-135 балів	125 балів і менше
Мотиваційний критерій					
8	Мотиви до навчання за майбутньою професією	Методика «Діагностика мотивації професійного навчання» (методика В. Каташова) [3]	9-10 балів	7-8 балів	6 балів і менше
9	Мотивація до успіху	Методика «Мотивація успіху і уникнення невдачі» (опитувальник А. Реана) [4]	15-20 балів	8-14 балів	1-7 балів
10	Прагнення до досягнення мети	Методика «Оцінки потреби в досягненні» (розроблена М. Корольчуком, В. Крайнюк) [8]	16-19 балів	12-15 балів	2-11 балів
Діяльнісний критерій					
11	Активність у позанавчальній, дозвільній діяльності	Метод експертних оцінок	3,5-4 балів	2-3,4 балів	1-1,9 балів
12	Прагнення до досконалого оволодіння українською мовою	Метод експертних оцінок	3,5-4 балів	2-3,4 балів	1-1,9 балів

Показники комунікативного критерію адаптованості іноземних студентів до навчання в українських університетах (здатність самостійно, систематично спілкуватися мовою країни перебування; сформованість толерантності; уміння

будувати міжособистісні відносини з викладачами й студентами) вивчалися за допомогою таких методик: опитувальника адаптації особистості до нового соціокультурного середовища [9], теста «Наскільки Ви толерантні?» [2]; методики діагностики перцептивно-інтерактивної компетентності (модифікований варіант Н. Фетіскіна) [11] відповідно.

Опитувальник адаптації особистості до нового соціокультурного середовища [9] дозволив дослідити за шкалою інтерактивності здатність студентів самостійно, систематично спілкуватися мовою країни перебування. Високі оцінки за даною шкалою свідчать, що студенти, які набрали 12 і більше балів – здатні до спілкування мовою країни перебування; студенти, що набрали від 7- до 11 балів – не систематично спілкуються українською мовою; студенти, які набрали 6 балів і менше – не спроможні спілкуватися мовою країни перебування.

Тест «Наскільки Ви толерантні?» [2] допомагає вивчити рівень сформованості толерантності: високий рівень – сума 7-8 балів, середній – 4-6 балів, низький – 0-4 балів.

Методика діагностики перцептивно-інтерактивної компетентності (модифікований варіант Н. Фетіскіна) [11] дозволяє виявити рівень сформованості вміння будувати міжособистісні відносини з викладачами й студентами. Високий рівень сформованості притаманний студентам, які набрали 136-150 балів, середній рівень – 126-135 балів, низький рівень – 0-125 балів.

Рівень сформованості мотивів до навчання за майбутньою професією мотиваційного критерію адаптованості іноземних студентів до навчання в українських університетах досліджувався завдяки методиці «Діагностика мотивації професійного навчання» (методика В. Каташова) [3]. Високий рівень сформованості мотивів відноситься до студентів, які набрали 9-10 балів, середній рівень – 7-8 балів, низький рівень – 6 балів і менше.

Мотивація до успіху мотиваційного критерію вивчалася за допомогою методики «Мотивація успіху і уникнення невдачі» (опитувальник А. Реана) [4]. Методика дозволяє з'ясувати, що студенти, які набрали 15-20 балів мають високий

рівень мотивації до успіху; 8-14 балів – середній рівень; 1-7 балів – мають мотивацію на невдачу.

Прагнення до досягнення мети вивчалось за допомогою методики «Оцінки потреби в досягненні» (розроблена М. Корольчуком, В. Крайнюк) [8]. Методика дозволяє виявити наявність в студентів потреби в досягненні різних рівнів: низький (2-11 балів), середній (12-15 балів), високий (16–19 балів).

Дослідження показників діяльнісного критерію, а саме: активності у позанавчальній, дозвільній діяльності, прагнення до досконалого оволодіння українською мовою, – здійснювалося за допомогою методу експертних оцінок. Кожен експерт здійснював оцінку за такою шкалою: 0 – студент виявляє пасивність до нових форм, методів навчальної, комунікативної, дозвільної діяльності; не прагне до вдосконалення рівня оволодіння українською мовою; 2 – студент певним чином зацікавлений вузівськими формами, методами навчальної, комунікативної, дозвільної діяльності, проте виявляє пасивність на заняттях, робота здійснюється лише у межах наданих викладачем інструкцій; усвідомлює необхідність підвищення рівня оволодіння українською мовою, проте виявляє недостатню активність; 4 – студент виявляє активність та зацікавленість вузівськими формами, методами навчальної, комунікативної, дозвільної діяльності; постійно підвищує рівень володіння українською мовою з метою оптимізації різноманітної міжкультурної комунікації. Виходячи з вищенаведеного рівні показників діяльнісного критерію визначились таким чином: високий рівень – 3,5-4 бали; середній рівень – 2-3,4 бали; низький рівень – 1-1,9 балів.

Варто зазначити, що в залежності від характеру прояву показників зазначених критеріїв, маємо можливість говорити про рівень адаптованості іноземних студентів до навчання в українських університетах у цілому.

Нами виявлені три рівні сформованості адаптованості іноземних студентів до навчання в українських університетах: високий, середній, низький.

Високий рівень характеризує студентів, які мають розуміння сутності культурного шоку, його об'єктивних причин; мають потребу в оволодінні знаннями українських соціальних норм, звичаїв, традицій; глибоко усвідомлюють мету

навчання, добре підготовлені до включення у навчальну, самостійну діяльність, нові форми, методи навчання у ВНЗ; добре обізнані щодо особливостей, характеру, змісту, умов організації навчального процесу у ВНЗ (когнітивний критерій); здатні самостійно, систематично здійснювати спілкування мовою країни перебування, встановлювати необмежені міжособистісні відносини з викладачами й студентами, дружні зв'язки з місцевими мешканцями, друзями; мають високий рівень толерантності (комунікативний критерій). У таких студентів наявний глибокий інтерес до професії, позитивна внутрішня мотивація до навчально-пізнавальної діяльності, вони успішно й швидко оволодівають навичками роботи у вищій школі; виявляють ініціативність та наполегливість у навчанні; здатні оцінювати власні досягнення та самостійно справлятися з навчальними, особистісними (пов'язані з новими кліматичними умовами, їжею, водою, повітрям, проживанням у студентському гуртожитку) труднощами (мотиваційний критерій); виявляють активність, зацікавленість вузівськими формами, методами навчальної, комунікативної, дозвільної діяльності, соціальним й культурним життям студентського товариства, яка здійснюється без додаткового зовнішнього впливу та виходить поза межі конкретних навчальних завдань із дисциплін; постійно підвищують рівень володіння українською мовою з метою оптимізації різноманітної міжкультурної комунікації; самостійно організовують процес адаптації (діяльнісний критерій).

Середній рівень представляє студентів, які мають певні знання щодо сутності культурного шоку, його об'єктивних причин; розуміють необхідність оволодіння знаннями українських соціальних норм, звичаїв, традицій; усвідомлюють мету навчання, певним чином підготовлені до включення у навчальну, самостійну діяльність, нові форми, методи навчання у ВНЗ; мають часткові знання щодо особливостей, характеру, змісту, умов організації навчального процесу у ВНЗ (когнітивний критерій); здатні самостійно, але з певними обмеженнями здійснювати спілкування мовою країни перебування; спроможні встановлювати міжособистісні відносини з викладачами й студентами, дружні зв'язки з місцевими мешканцями, друзями; характеризуються середнім рівнем сформованості толерантності

(комунікативний критерій); оволодіння професією частково пов'язане з її змістом та здійснюється на підставі вузьких особистісних мотивів; пізнавальні мотиви обмежені, ініціативність та наполегливість у навчанні виявляється тільки під впливом певних умов; виявляють навчальні, особистісні (пов'язані з новими кліматичними умовами, їжею, водою, повітрям, проживанням у студентському гуртожитку) труднощі, проте без зовнішньої допомоги не в змозі їх подолати (мотиваційний критерій); певним чином зацікавлені вузівськими формами, методами навчальної, комунікативної, дозвільної діяльності, соціального й культурного життя студентського товариства, проте виявляють пасивність на заняттях; усвідомлюють необхідність підвищення рівня оволодіння українською мовою з метою оптимізацію різноманітної міжкультурної комунікації, проте виявляють недостатню активність; потребують певної допомоги куратора для організації процесу адаптації (діяльнісний критерій).

Низький рівень визначає студентів, які відчувають значні труднощі під час усвідомлення сутності культурного шоку, його об'єктивних причин; не прагнуть оволодіти знаннями українських соціальних норм, звичаїв, традицій; не усвідомлюють мету навчання, мають низький рівень готовності до включення у навчальну, самостійну діяльність, нові форми, методи навчання у ВНЗ; слабо обізнані щодо особливостей, характеру, змісту, умов організації навчального процесу у ВНЗ (когнітивний критерій); мають мінімальний рівень володіння мовою країни перебування; низький рівень сформованості умінь будувати міжособистісні відносини з викладачами й студентами; низьку активність у встановленні дружніх зв'язків з місцевими мешканцями, друзями; несформованість толерантності (комунікативний критерій). Такі студенти характеризуються низькою мотивацією до оволодіння майбутньою професією; не можуть самостійно подолати навчальні, особистісні (пов'язані з новими кліматичними умовами, їжею, водою, повітрям, проживанням у студентському гуртожитку) труднощі (мотиваційний критерій); виявляють пасивність до нових форм, методів навчальної, комунікативної, дозвільної діяльності, соціального й культурного життя студентського товариства; не прагнуть до вдосконалення рівня оволодіння українською мовою з метою

оптимізацію різноманітної міжкультурної комунікації; потребують постійної допомоги куратора для організації процесу адаптації (діяльнісний критерій).

Виокремлені критерії, показники та рівні адаптованості іноземних студентів до навчання у вищих навчальних закладах України дозволяють чіткіше уявити сутність досліджуваного поняття, конкретизувати його зміст, визначити рівні адаптованості іноземних студентів до навчання у ВНЗ.

Висновки. Таким чином, в якості критеріїв адаптованості іноземних студентів до навчання в українських університетах нами представлені: когнітивний, комунікативний, мотиваційний, діяльнісний, – які вимірюються за допомогою показників, характер прояву яких обумовлює ступінь прояву критерію. Запропонована система методик діагностики дозволяє визначити рівень адаптованості іноземних студентів до навчання в українських університетах. Зіставлення кількісних та якісних характеристик показників визначених критеріїв із отриманими результатами діагностики зумовлюють процес формування адаптованості іноземних студентів до навчання в українських університетах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К., 1997. – 376 с.
2. Гриньова М. В. Саморегуляція. Навчально-методичний посібник / М. В. Гриньова. – Полтава, 2008. – 268 с.
3. Котова И. Б. Педагогическое взаимодействие / И. Б. Котова, Е. Н. Шиянов. – Ростов на Дону, 1997. – 145 с.
4. Малкіна-Пих І. Г. Психосоматика : Довідник практичного психолога / І. Г. Малкіна-Пих. – М, 2005. – 992 с.
5. Маслоу А. Психология бытия /А. Маслоу. – М., 1997. – 300 с.
6. Пиаже Ж. Избранные психологические труды : Пер. с англ. и фр / Ж. Пиаже. – М., 1994. – 680 с.
7. Роджерс К. Клиентоцентрированная терапия : Пер. с англ. / К. Роджерс. – М., 1997. – 320 с.
8. Савельев А. Я. Модель формирования специалиста с высшим образованием на современном этапе : обзорная информация / А. Я. Савельев, Л. Г. Семушкина, В. С. Кагерманьян. – М., 2005. – 72 с.
9. Сонин В. А. Адаптация личности к новой социокультурной среде (тест Л.В.Янковского) / В. А. Сонин // Психодиагностическое познание профессиональной деятельности. – СПб., 2004. – С. 206-211.
10. Урманцев Ю.А. Природа адаптации / Ю.А. Урманцев// Вопросы философии. – 1998. – № 12. – С.21-36.

11. Фетискин Н. П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп : Учебное пособие / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов. – М., 2005. – 490 с.
12. Хьелл Л. Теории личности (основные положения, исследования и применение) / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – СПб., 1997. – 608 с.
13. Царегородцев Г. И. Философские проблемы теории адаптации / Г. И. Царегородцева. – М., 1975. – 277 с.
14. Эриксон Г. Эрик. Детство и общество : Пер. с англ. / Г. Эриксон. – СПб. : Ленато, 1996. – 592 с.
15. Nelson H. Adaptation-level theory / Nelson H. – New York: Harper & Row, 1964. – 313 p.

Рецензент

Л. Б. Паламарчук – д. пед. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2016

ДИАГНОСТИКА УРОВНЯ АДАПТИРОВАННОСТИ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ К ОБУЧЕНИЮ В УКРАИНСКИХ УНИВЕРСИТЕТАХ

Син Чжефу

кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры востоковедения
Киевский университет имени Бориса Гринченко, г. Киев
allenxingzhefu@gmail.com

Аннотация. В статье представлена сущность, структура адаптированности иностранных студентов к обучению в украинских университетах. Определены критерии, показатели, уровни адаптированности иностранных студентов к обучению в украинских университетах. Упорядочена система диагностических методик для определения уровня адаптированности иностранных студентов к обучению в украинских университетах.

Ключевые слова: адаптация; адаптированность иностранных студентов к обучению; диагностика; критерий; методика; показатель; уровень адаптированности.

ORGANIZATIONAL AND METHODOLOGICAL BASIS OF THE DEVELOPMENT CIVIL ACTIVE STUDENTS

Xing Zhefu

PhD in pedagogical, senior lecturer of the department of oriental studies
Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv
allenxingzhefu@gmail.com

Abstract. The article presents the essence of adaptation of foreign students to the structure of education in Ukrainian universities. The criteria, indicators, levels of adaptation of foreign students to study in Ukrainian universities. Arrange a system diagnostic tools to determine the level of adaptation of foreign students to study in Ukrainian universities.

Keywords: adaptation; adaptation of foreign students to learn; diagnostics; criterion; technique; index; level of adaptation.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Honcharenko S. U. Ukrainian Pedagogical Dictionary / S. U. Honcharenko. – K., 1997. – 376 p. (in Ukrainian)
2. Hrynova M. V. Self-regulation. Textbook / M. V. Hrynova. – Poltava, 2008. – 268 p. (in Ukrainian)
3. Kotova I. B. Teacher interaction / I. B. Kotova, E. N. Shijanov. – Rostov na Donu, 1997. – 145 p. (in Russian)
4. Malkina-Pykh I. H. Psychosomatics: Dictionary of Practical Psychology / I. H. Malkina-Pykh. – M., 2005. – 992 p. (in Ukrainian)
5. Maslou A. Being Psychology /A. Maslou. – M., 1997. – 300 p. (in Russian)
6. Piazhe Zh. Selected psychological works : Per. s angl. i fr / Zh. Piazhe. – M., 1994. – 680 p. (in Russian)
7. Rodzhers K. Clients Centered Therapy : Per. s anhl. / K. Rodzhers. – M., 1997. – 320 p. (in Ukrainian)
8. Savel'ev A. J. The model of formation of specialists with higher education at the present stage : overview / A. Ja. Savel'ev, L. G. Semushkina, V. S. Kagerman'jan. – M., 2005. – 72 p. (in Russian)
9. Sonin V. A. The individual adaptation to the new socio-cultural environment (test L.V.Jankovskogo) / V. A. Sonin // Psihodiagnosticheskoe poznanie professional'noj dejatel'nosti. – SPb., 2004. – P. 206-211. (in Russian)
10. Urmancev Ju.A. Adaptation of Nature / Ju.A. Urmancev// Voprosy filosofii. – 1998. – № 12. – P. 21-36. (in Russian)
11. Fetiskin N. P. Socio-psychological diagnosis of personality development and small groups : Textbook / N. P. Fetiskin, V. V.Kozlov, G. M. Manujlov. – M, 2005. – 490 p. (in Russian)
12. H'ell L. Theories of Personality (the main provisions of research and application) / L. H'ell, D. Zigler. – SPb. : Piter Press, 1997. – 608 p. (in Russian)
13. Caregorodcev G. I. Philosophical problems of the theory of adaptation / G. I. Caregorodceva. – M., 1975. – 277 p. (in Russian)
14. Jerikson G. Eric. Childhood and Society : Per. s angl. / G. Jerikson. – SPb. : Lenato, 1996. – 592 p. (in Russian)
15. Helson H. Adaptation-level theory / Helson H. – New York : Harper & Row, 1964.– 313 p. (in English)